

К. В. Соболева визначила п'ять рівнів розвитку децентрації особистості. Низький рівень спостерігається у людини, коли несформована її власна позиція; думка іншого не сприймається або сприймається без прагнення до розуміння; емоційний стан іншого не сприймається; цінується можливість проявити себе у ролі опонента; думка іншого або ігнорується, або викликає прагнення до суперництва; людина керується бажанням переконати іншого не скільки у неправильності його точки зору, скільки у можливості існування інших позицій. Натомість, високий рівень децентрації характеризується здатністю глибоко зрозуміти іншого та за рахунок ідентифікації, вторинної оцінки ситуації, особистісної рефлексії, актуалізації особистісного настановлення подивитися на ситуацію «очима Іншого»; розумінням, прийняттям та аналізом позиції іншого; прогнозуванням динаміки змін; сприйманням переживань іншого з поглибленим інтересом до його особистості, включаючи емоції іншого у власну систему норм, цінностей, смислів, ідеалів, особистісних установок та переконань; потребою у генерації ідей; відкритістю до пропозицій та ідей інших; активною творчою взаємодією з іншими [5].

Саме високий рівень децентрації андрагога забезпечує ефективне виконання ним своєї діяльності і, відповідно його розвиток, є перспективою подальших досліджень у даному напрямку.

Література:

1. Бодалев А. А. Психология общения. М. : Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1996. – 256 с.
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: посібник. К.: Академвидав, 2003. – С. 159–277.
3. Пасічник І. Д., Ткачук О. В. Рефлексія та децентрація як чинники ілюзії знання. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2020. № 11. С. 101–106. DOI: 10.25264/2415-7384-2020-11-101-106.
4. Пашукова Т. И. Децентрация. Психология общения. Энциклопедический словарь ; под общ. ред. А. А. Бодалева. М.: Изд-во «Когито-Центр», 2011. С. 101–102.
5. Скороходько К. В. Децентрація як механізм міжособистісного пізнання. Практична психологія та соціальна робота. 2010. № 12. С. 18–20.

Бабушко С.Р.,
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри туризму
Національного університету
фізичного виховання і спорту України*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ НАВИЧОК АКТИВНОГО ГРОМАДЯНСТВА ДОРΟΣЛИХ

У сьогоденних умовах загальносвітових політичних, економічних і соціокультурних процесів прагнення громадян кожної країни активно долучатися до життя суспільства є цілком закономірним. Нині таке прагнення стало своєрідним індикатором успішності розвитку демократичного суспільства. Зважаючи на це, перед освітою постає вагоме завдання – сформуванню громадянську ідентичність, здатність і готовність громадян до активної участі у житті суспільства, до установлення конструктивних відносин на засадах соціального партнерства.

Питання громадянського виховання дітей і молоді завжди перебувало в колі інтересів науковців, педагогів, учителів. Разом з тим, питання формування свідомого й

відповідального громадянства дорослих дотепер залишалося поза увагою науковців. Звернення саме до цієї категорії населення з метою формування рис відповідального й свідомого громадянина зумовлене зростанням ролі освіти дорослих у житті кожного суспільства, зокрема неформальної освіти.

Нині терміни «активне громадянство» та «відповідальне громадянство» часто вживають як синоніми. Проте у зарубіжному науковому дискурсі надають перевагу першому терміну, оскільки він передбачає «ініціативу громадян, що проявляється у соціальному, політичному та економічному вимірах» (Broad Research, 2017, с. 505). У вітчизняних наукових джерелах переважно вживається другий термін. Попри те, що цей термін дістався у спадок від «радянського минулого», коли від громадянина не очікувалося жодних ініціатив у житті суспільства, сьогодні концепт «відповідальне громадянство» набув розширення й включає в свою дефініцію активну життєву позицію громадянина, його свідому участь у громадському житті, внесення ініціатив та їх реалізацію.

Загалом, активне громадянство дорослих, як правило, розглядають у 3-х вимірах: соціальному, який спрямовано на розвиток соціальних компетентностей, соціального капіталу; політичному, який сприяє громадянській та політичній активності, участі у діяльності місцевих громад, усвідомленні своїх прав; економічному, який стосується зайнятості, зокрема розвиток навичок зайнятості, доступ до соціальних пільг (Broad Research, 2017, с. 505).

Вивчення досвіду європейських країн дає підстави стверджувати, що концепція активного громадянства широко використовується, однак у кожній країні все ж таки з дещо різним баченням. Іншими словами, значення терміну «активне громадянство» залежить від аспектів, які акцентуються. Наприклад, у Франції та Німеччині акцентується політична участь громадянина. Важливо, щоб громадяни брали активну участь у політичному житті країни, тобто підкреслюється політичний аспект активного громадянства. Натомість, у Великій Британії громадянська активність зосереджується на діяльності громади, через діяльність якої зростатиме й соціальна єдність, тобто акцентується соціальний аспект активного громадянства. У прибалтійських країнах простежуються інші тенденції – на перший план виходить економічна складова активного громадянства. Концепцію активного громадянства відображено у громадянських ініціативах та підприємстві.

Незважаючи на деякі відмінності у реалізації концепту активного громадянства у європейських країнах, їх розроблено в контексті Комюніке Європейської комісії від 2001 р. «Перетворення Європейського простору освіти упродовж життя на реальність». У цьому документі «активне громадянство» визначається як одна із 4-х взаємопов'язаних цілей стратегії освіти упродовж життя (European Commission, 2001).

Європейська програма освіти дорослих (2010) називає активне громадянство однією з основних причин, чому участь дорослих у формальній, неформальній та інформальній освіті невпинно зростає, одночасно із набуттям трудових навичок та особистісним розвитком.

Приклади успішних реалізованих ініціатив з розвитку активного громадянства дорослих в Євросоюзі – це програми Erasmus Plus з виховання активної громадянської позиції, а також програма «Європа для громадян», що має на меті сприяти зростанню розуміння громадянами ЄС його історії та різноманітності, покращення умов для громадян і демократична участь на рівні ЄС. Програми «Європа для громадян» включає дві складові:

- «Європейську пам'ять», програму, що підтримує проекти, мета яких з'ясувати причини виникнення тоталітарних режимів у сучасній Європі, та проекти, що стосуються інших визначальних моментів у новітній європейській історії

- «Демократичну участь і громадянськість», програму, що підтримує проекти, які дозволяють громадянам брати участь у демократичному житті ЄС, починаючи від місцевої демократії до надання громадянам можливості брати повноцінну участь у політиці ЄС.

Проаналізований досвід європейських країн свідчить, що розвиток активного громадянства дорослих відбувається безпосередньо чи опосередковано через низку освітніх програм для дорослих, які спрямовано на розвиток соціальних, політичних та економічних навичок, у різних видах освіти дорослих та навчання протягом усього життя.

Література:

Broad Research on Adult Education in the EU. (June, 2017). Deliverable 2.1. ed. by N. Kersh, H. Toiviainen. Retrieved from: <http://www.uta.fi/edu/en/transit/index/D2.1.Report.30.6.2017.pdf>

European Commission (2001). *Making a European area of lifelong learning areality*. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>

*Калюжна Т. Г.,
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу андрагогіки
ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ І ПОСАДОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Одним із ключових аспектів модернізації державного управління є формування нового покоління управлінських кадрів — лідерів, здатних працювати в умовах кардинальної модернізації українського суспільства.

Відповідно до Указу Президента України «Про Стратегію державної кадрової політики на 2012 — 2020 роки» метою державної кадрової політики є забезпечення всіх сфер життєдіяльності держави кваліфікованими кадрами, необхідними для реалізації національних інтересів у контексті розвитку України як демократичної, соціальної держави з розвинутою ринковою економікою. Однією із цілей Стратегії є підготовка та професійний розвиток керівних кадрів державної служби, здатних забезпечити ефективність державної політики в галузі державного управління й лідерства у проведенні адміністративної та економічної реформ [7].

Лідерство – це тип управлінської взаємодії, який ґрунтується на ефективному для даної ситуації поєднанні різних джерел влади і спрямований на спонукання людей до досягнення загальних цілей. Лідер – особа, що має загальне визнання групи, до якої прислухаються і яка здатна вести за собою людей. Вплив лідера на оточуючих має, як правило, два джерела: особистий авторитет та харизматичні властивості [3].

В основних сучасних концепціях лідерства чітко виокремлені головні лідерські якості державного службовця: «Організації, що навчаються», Пітер Сенге, американський вчений – лідер-керівник дбає про розвиток підлеглих; «Лідерство служіння», Роберт Грінліф – лідер-керівник ставить інтереси спільноти вище своїх; «Суперлідерство», С. Манцт, Г. Сімс – керівник-лідер створює умови для перетворення підлеглих на лідерів [4].

Отже, при розробленні дидактичних стратегій навчальних програм/семінарів-тренінгів з лідерства для державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування вважаємо доцільним використання даних сучасних концепцій.